

ΗΠΕΙΡΟΤΙΚΑ

ΧΡΟΝΙΚΑ

**ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΞΥΓΓΡΑΜΜΑ
ΙΔΡΥΘΕΝ ΚΑΙ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ
ΠΡΟΝΟΙΑ ΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΞΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΒΛΑΧΟΥ**

**ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΔΕ ΤΩΝ ΗΠΕΙΡΩΤΩΝ
ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ ΒΙΖΟΥΚΙΔΟΥ
ΕΝ ΒΕΡΟΛΙΝΩ,
ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΑΝΑΓΝΟΣΤΟΠΟΥΛΟΥ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΑΛΚΙΒΙΑΔΟΥ ΚΟΝΤΟΠΑΝΟΥ
ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ**

**ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ
ΕΝ ΤΗ ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΙ**

**ΕΤΟΣ ΠΕΜΠΤΟΝ
1930**

ΤΕΥΧΟΣ Α΄ ΚΑΙ Β΄

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

ΟΙ ΜΠΑΛΑΝΟΙ ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΙ ΤΟΥ ΓΕΝΟΥΣ *

ΥΠΟ

Δ. Σ. ΜΠΑΛΑΝΟΥ

Τὴν διεύθυνσιν τῆς σχολῆς τῶν Ἰωαννίνων τῆς τὸ 1675 ὑπὸ τοῦ Γκιούμα Ἰδρυθείσης ἀνέλαβε μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μεθοδίου Ἀνθρακίτου ὁ Μπαλᾶνος Βασιλόπουλος. Γόνος διακεκριμένης ἠπειρωτικῆς οἰκογενείας, ἐγεννήθη ἐν Ἰωαννίνοις, τελευτῶντος τοῦ δεκάτου ἐβδόμου αἰῶνος. Ἐξ οἰκογενειακῶν παραδόσεων φιλομαθῆς—ὁ πάππος του εἶχε μαθητεύσει ἐν τῇ ἐν Ἰωαννίνοις σχολῇ τοῦ Ἐπιφανίου—ἐμαθήτευσεν παρὰ τῷ Μεθοδίῳ Ἀνθρακίτῃ, τοῦ ὁποίου ἐγένετο ὁ ἀριστος τῶν μαθητῶν καί, μετὰ τὸν ἐν ἔτει 1723 ἐπισυμβάντα θάνατον ἐκείνου, διάδοχος ἐν τῇ

* Ἡ πρώτη ἐν Ἰωαννίνοις σχολὴ ἰδρύθη τὸ 1282 ὑπὸ Μιχαὴλ Φιλανθρωποῦ, ἐν τῇ μονῇ τοῦ ἁγίου Νικολάου τοῦ ἐπονομαζομένου Σπανοῦ, ἣτις ἔκειτο ἐν τῇ νησίδι τῆς λιμνῆς τῶν Ἰωαννίνων. Παραλλήλως πρὸς τὴν σχολὴν ταύτην, ἣτις διετηρήθη μέχρι τῶν μέσων τοῦ 15' αἰῶνος, ὑφίστατο καὶ ἄλλη σχολὴ ἀπὸ τοῦ 15' αἰῶνος, ἐν τῇ μονῇ Στρατηγοπούλου, καταλυθεῖσα πιθανώτατα τὸ 1612, ὅτε κατεπνίγη ἡ ἐπανάστασις ἢ ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τοῦ ἀρχιερέως Τρίκκης Διονυσίου τοῦ Σκυλλοσόφου. Τὸ 1648 ἰδρύθη ἐν τῇ πόλει τῶν Ἰωαννίνων ἡ σχολὴ Ἐπιφανίου τοῦ Ἡγουμένου, Ἰωαννίτου, ἐμπορευομένου ἐν Ἐνετίᾳ τῆς σχολῆς ταύτης ἡ λειτουργία ἤρξατο ἀπὸ τοῦ 1658 καὶ ἐξηκολούθησε μέχρι τῶν μέσων τοῦ 17' αἰῶνος. Τὸ 1676 ἰδρύθη καὶ ἑτέρα σχολὴ ὑπὸ τοῦ ἐπίσης ἐν Ἐνετίᾳ ἐμπορευομένου Μάνου (Ἐμμανουὴλ) Γκιούμα, ὅστις κατέθεσεν ἐν τῇ ἐνετικῇ τραπέζῃ τὸ ὑπὸ τοῦ θεοῦ του Λεονταρῆ Γκιούμα κληροδοτηθὲν πρὸς Ἰδρυσιν σχολῆς πῦσον 25.000 δουκάτων. Πρῶτος διευθυντῆς τῆς σχολῆς ταύτης ἐγένετο ὁ ἱερομόναχος Βησσαρίων Μακρῆς (ἴδε περὶ αὐτοῦ «Ἡπειρωτικά Χρονικά» 1930, σ. 30 κ.έ.), μετ' ἐκείνον δὲ διηύθυναν τὴν σχολὴν ὁ ἱερεὺς Γεώργιος Σουγδουρῆς, ὁ ἱερεὺς Ἀναστάσιος Παπιθασιλείου καὶ ὁ Μεθόδιος Ἀνθρακίτης, ὃν διεδέχθη ὁ Μπαλᾶνος Βασιλόπουλος (1723—1760).—Περὶ τῶν ἐν Ἰωαννίνοις σχολῶν ἴδε ἰδίως: Μ. Κ. Παράνικα, Σχεδιάσμα περὶ τῆς ἐν τῷ ἑλληνικῷ ἔθνει καταστάσεως τῶν γραμμάτων ἀπὸ ἀλώσεως Κων/πόλεως μέχρι τῶν ἀρχῶν τῆς ἐνεστώσης (18') ἑκατονταετηρίδος, Κων/πολις 1867 σ. 61 κ.έ. Β. Μυστακίδου, Συμβολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν ἐν Ἰωαννίνοις σχολείων, ἐν Παρνασσός 10, 1886, σ. 55—76, 132—140 καὶ 185—191. Σπ. Λάμπρον, Περὶ τῆς παιδείας ἐν Ἰωαννίνοις ἐπὶ Τουρκοκρατίας, ἐν Νέος Ἑλληνομνήμων 13, 1916, σ. 273—317. Πρὸς καὶ Ἀθηναγόρα Μητροπολίτου Παραμυθίας, Ἡ ἐν τῷ φρονίῳ τῶν Ἰωαννίνων σχολὴ τῶν Δεσποτῶν, ἐν Δελτικῷ ἱστ. καὶ ἔθν. ἐταιρείας, 8, 1923, σ. 557 κ.έ. Ὑπὸ τὰ πιεστήρια εὐρίσκειται μελέτη τοῦ κ. Φ. Μιχαλοπούλου «Τὰ Γιάννενα καὶ ἡ νεοελληνικὴ ἀναγέννησις». Περὶ τῆς Μπαλαναίας σχολῆς ἴδε καὶ Κοσμᾶ Μπαλάνου, Ἐκθεσις συνοπτικὴ ἀριθμητικῆς, αλγεβρας καὶ χρονολογίας, Βιέννη 1798, ἐν τοῖς προλεγομένοις.

διευθύνσει τῆς σχολῆς. Ἐπὶ 37 δλόκληρα ἔτη (1723—1760) προστάς τῆς σχολῆς, ἣς ἐλέγχετο συνήθως «πρώτη σχολὴ Ἰωαννίνων» καὶ ὑπ' αὐτοῦ ἀπεκλήθη «ἰσχυριστάσιον», ἐδίδασκε καὶ διηύθυνε μετὰ τρυφῆς φήμης καὶ ἐπισημίας καὶ καρποφορίας, ὥστε ἡ σχολὴ ἐκαλεῖτο ἔκτοτε Μπαλαναία. Ὁ Μπαλάου διεκρίθη κυρίως «ὡς μαθηματικὸς ἄριστος, ὡς οὐδείς τῶν ἐπ' αὐτῷ ἡμῶν ἐν τοῖς χρόνοις ἐκείνοις»¹. Ἄγαν συντηρητικὸς καὶ δυσπρόθυμος πρὸς τὰ νεώτερα φιλοσοφήματα, ἐνέμενε μονομερῶς εἰς τὰ παραδεδομένα, θεωρῶν ὡς καταδικαστέαν πᾶσαν νεωτέραν θεωρίαν καὶ ἐμπνέων μάλιστα τὴν κατὰ τῶν νεωτέρων μεθόδων ἀποστροφὴν. Λόγω τῶν ὑπερσυντηρητικῶν του τάσεων ἤθελε εἰς προπριδιάς πρὸς τὸν Εὐγένιον Βούλγαριν, ὅστις κατὰ τὰ ἔτη 1742—1746 καὶ 1750—1753 διηύθυνε τὴν Μαρουτσαϊαν σχολήν, ὅπως ἐκαλεῖτο ἡ χορηγία τῶν ἀδελφῶν Σίμου καὶ Λάμπρου Μαρούτση, ἐμπορευομένων ἐν Βενετία, ἀναουσιᾶσα ὑπὸ νέον τύπον σχολὴ τοῦ Ἐπιφανίου, ἐν τῇ συνοικίᾳ τῆς ἁγίας Μαρίας τῶν Ἰωαννίνων. Ὑπὲρ τῆς Μαρουτσαίας σχολῆς διέθεσεν ὁ Ζώης Καπλάνης ἀπὸ τοῦ 1805 τόκους 100,000 ρουβλίων, διὸ ἔκτοτε ἐπωνομάσθη αὕτη Καπλάνειος σχολή.

Ὁ Μπαλάου Βασιλόπουλος διεκρίθη καὶ ὡς συγγραφεὺς· τὰ ὑπ' αὐτοῦ γραφέντα ἔργα εἶναι τὰ ἑξῆς:

1. *Ὁδὸς Μαθηματικῆς*, ἡ σειρά βαθμηδὸν προϊούσα, περιεκτικὴ τῶν κατ' εἶδος κυριωτέρων τῆς μαθήσεως πραγματειῶν, ὅλον τῶν στοιχείων τοῦ Εὐκλείδου, σφαιρικῶν κατὰ Θεοδόσιον, γεωμετρίας θεωρητικῆς καὶ πρακτικῆς, τριγωνομετρίας, τοῦ περὶ κριωτῆς σφαίρας κατὰ Πρόκλον, τοῦ περὶ χρήσεως σφαιρῶν, ἀστρολαβίου, γεωγραφίας καὶ ὀπτικῆς, εἰς τόμους τρεῖς εἰς 4ον, Ἐνετίησιν 1749². Ἡ συγγραφή αὕτη, ὡς ἀναγράφεται ἐν τῇ προμετωπίδι τοῦ βιβλίου, «πρότερον μὲν ἐκ τῆς λατινίδος εἰς τὴν ἐλληνίδα μετενεχθεῖσα καὶ ἐρμηνευθεῖσα λίαν συνεπτυγμένως καὶ ἀμυδρῶς» ὑπὸ Μεθοδίου Ἀνθρακίτου, ἀνεπτύχθη καὶ ἐκαλλωπίσθη «τῇ τε φράσει τῆς λέξεως καὶ τῇ σαφηνείᾳ τῶν νοημάτων, πλατυνθεῖσα καὶ πλουτισθεῖσα τῇ προσθέσει οὐκ ὀλίγων θεωρημάτων καὶ προβλημάτων, τῶν μὲν συλλεχθέντων ἐκ διαφόρων ἐπισημῶν συγγραφέων παλαιωτέρων τε καὶ νεωτέρων, τῶν δὲ παρ' αὐτοῦ εὑρεθέντων».

2. Ὁ Μπαλάου νομίσας ὅτι εὔρε τὴν λύσιν τοῦ καλουμένου δηλίου προβλήματος, «δύο εὐθειῶν δοθεισῶν, δύο μέσας ἀναλόγους εὑρεῖν κατὰ συνεχῆ γεωμετρικὴν ἀναλογίαν», ἀνεκοίνωσε τὰ πορίσματα τῶν μελετῶν

¹) Γ. Ζαβίρα, Νέα Ἑλλάς, Ἀθῆναι 1872, σ. 450—452.

²) Κατὰ τὸν Α. Παπαδόπουλον Βρετόν, Νεοελ. Φιλολογία 1, Ἀθῆναι 1857, σ. 52, ἀνετυπώθη τὸ 1775.

του εἰς τὰς ἀκαδημίας Πετροπόλεως, Βρετανίας, Ὀλλανδίας, Παρισίων, Βερολίνου, Ἑλλης καὶ Βογιωνίας, οἱ δὲ μαθηταὶ του Νικόλαος Ζερζούλης καὶ Γεώργιος Ζεπελεβίτης ἐξέδωκαν τὴν προτεινομένην ὑπὸ τοῦ Μπαλάνου λύσιν τύποις, ἐν Ἑνετίᾳ, τὸ 1756. Ὁ ἐν Ἰωαννίνοις παρεπιδημῶν διδάσκαλος καὶ οὐγκέλλος Τρύφων ἀπέστειλε τὴν πραγματείαν ταύτην πρὸς τὸν φίλον καὶ συσπουδαστὴν του Εὐγένειον Βουλγαριν, ὅστις ἐδίδασκε τότε ἐν τῇ Ἀθωνιάδι σχολῇ· οὗτος ἀπέκρουε τὴν ὑπὸ τοῦ Μπαλάνου διδομένην λύσιν καὶ δι' ἐπιστολῆς πρὸς τὸν Τρύφωνα, ἧς «ἀντίγραφα ποιήσας ἱκανὰ διεσπειρε πολλαχόσε, οφοδρᾷ τῇ εὐμῆ ἠνέχθη κατὰ τοῦ προβλήματος», ἀποκαλῶν παραλογισμόν τὴν προτεινομένην λύσιν καὶ καταγγέλλων ταύτην ὡς στηριζομένην «ἐπὶ σαθροτάτοις θεμελλοῖς τοῦ ψεύδους», εἰρωνευόμενος συγχρόνως τοῦ ἀντιπάλου του καὶ λησμονῶν ὅτι «τὸ σκόπτειν καὶ χλευάζειν καὶ διασύρειν οὐκ ἔστι φιλοσοφούντων ἀνδρῶν, ἀλλ' ἐξεστηκότων καὶ μαινομένων καὶ οὐδ' ὄλως ἀνδρῶν», ὡς λέγει ὁ Κοσμᾶς Μπαλᾶνος¹. Ὄταν μικρὸν πρὸ τοῦ θανάτου τοῦ Βουλγαρέως, κατὰ τὸ 1806, οἱ Ζωσιμάδαι παρέλαβον τὰ χειρόγραφα αὐτοῦ πρὸς ἔκδοσιν, μεταξὺ αὐτῶν εὗρέθη καὶ ἡ πρὸς Τρύφωνα κατὰ Μπαλάνου ἐπιστολή· ὁ ἐπιμελούμενος τῆς ἐκδόσεως, θεωρήσας τὴν τύπωσιν αὐτῆς περιττήν, ἀπέστειλε ταύτην πρὸς τὸν υἱὸν τοῦ Μπαλάνου Κοσμᾶν, ὅστις τότε πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς μνήμης τοῦ πατρός του ἐξέδωκε σύγγραμμα ὑπὸ τὸν τίτλον Ἀντιπελάργησις², ἐν ᾧ περιέχονται ἡ λύσις ἢ δοθεῖσα ὑπὸ τοῦ Μπαλάνου, αἱ ἀνακοινώσεις του πρὸς τὰς ἀκαδημίας, ἢ ἀπάντησις τῆς ἀκαδημίας τῆς Πετροπόλεως καὶ ἡ ἐπιστολή τοῦ Βουλγαρέως. Τὸ ἔργον ἐξεδόθη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Κοσμᾶ (1807), τὸ 1816 ἐν Βιέννῃ, ὑπὸ τινος ἐνδιαφερομένου διὰ τὴν μνήμην τῶν σοφῶν διδασκάλων τῶν Ἰωαννίνων.

3. Ἐν χειρογράφοις διεσώθησαν Ἀφορισμοὶ Ἱπποκράτους ἐσχολιασμένοι κατὰ Γαληνόν, κατεστρωμένοι δ' εἰς πεζὴν φράσιν παρὰ Μπαλάνου Βασιλοπούλου τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων³. Πρόκειται περὶ ἀξιολόγου μεταφράσεως εἰς τὴν ὁμιλουμένην τότε γλῶσσαν ἑκατὸν ἕκ τῶν ἀφορισμῶν τοῦ Ἱπποκράτους καὶ «αἰτιώδους» ἐρμηνείας αὐτῶν, ἐπὶ τῇ βάσει κυρίως τῶν εἰς αὐτοὺς ὑπομνημάτων τοῦ Γαληνοῦ.⁴

¹) Ἀντιπελάργησις σ. 5.

²) Τὸ ἔργον ἀπεκλήθη οὕτω διότι ἐν αὐτῷ ὁ Κοσμᾶς ἀμύνεται τοῦ πατρός του «λέγονται γὰρ οἱ πελαργοὶ γεγηρακότασ τοὺσ γονεῖσ τρέφειν καὶ μὴ δυναμένους ἵστασθαι φέρειν ἐπὶ τῶν ὤμων».

³) Ὁ ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Καθηγητὴς τῆς Ἱστορίας τῆς Ἱατρικῆς κ. Ἄρ. Κούζης ἐποίησατο ἐσχάτως ἀνακοινώσιν ἐν τῇ ἑλλην. ἐταιρείᾳ τῆς Ἱστορίας τῆς Ἱατρικῆς, ὑπὸ τὸν τίτλον «ὁ Μπαλᾶνος Βασιλόπουλος καὶ ἡ μετάφρασις αὐτοῦ τῶν ἀφορισμῶν τοῦ Ἱπποκράτους». Οἱ ἀφορισμοὶ ἐξετυλώθησαν βραδύτερον ἐν Κων/πόλει (1887).

⁴) Ἐν τῷ Ἐγκολπίῳ τῶν Ἱατρῶν τοῦ Διονυσίου Πύργου τοῦ Θεσσαλοῦ (Ἀθήν).

Ὁ Μπαλάνος Βασιλόπουλος ἀπῆλαυε μεγίστης ὑπολήψεως παρὰ τοῖς συγχρόνοις του, τόσο διὰ τὴν μόρφωσίν του, τὴν συγγραφικὴν καὶ τὴν διδακτικὴν του δεξιότητα, ὅσον καὶ διὰ τὸ ἦθος του. Πόσον ἐτιμᾶτο ὑπὸ τῶν μαθητῶν του μαρτυρεῖται ἐκ τῶν πρὸς αὐτὸν ἐπιγραμμάτων τούτων¹, ἐν οἷς ἀποκαλεῖται ὕπατος φιλοσόφων, ἱερὸς καθηγῆτωρ, ἀρχικαθηγητής, ἰσόσοφος, πολυῖδμων, σοφώτατος, πολυῖδρις, ἡμετέρης γενεῆς μέγ' ὄνειαρ, πάμμεγα εὖχος Ἡλείρου, ὑπερτελὲς φιλομαθῶν εὖχος, κλεινὸν καὶ σεπιὸν εὖχος Ἰωαννίνων κ. τ. λ. Καὶ ὁ κατὰ τὸ β' ἡμισυ τοῦ ιη' αἰῶνος σχολαρχὴς τῆς ἐν Ἰασίῳ σχολῆς Ἰώσηπος ὁ Μοισιόδαξ μ. ἄ. λέγει περὶ αὐτοῦ: ² «ὁ ἀοίδιμος Μπαλάνος ὁ Βασιλόπουλος, ἀνὴρ ἐν πολλοῖς ἄλλοις δοκιμώτατος καὶ ἐν μαθηματικοῖς εἰτα ἀριστεύων, ζήλω ἀνεπιδότω κινούμενος ὑπὲρ τῶν μαθητευόντων αὐτῷ καὶ ὑπὲρ παντὸς τοῦ γένους ἀπλῶς, ἀνεξώσθη νὰ καταστρώσῃ μίαν ὁδὸν μαθηματικῆς πλήρη... Πανταχοῦ ὁ περιβλεπτός ἀνὴρ φέρεται μετὰ πάσης τῆς δυνατῆς σαφηνείας καὶ πληρότητος καὶ ὁ μετερχόμενος αὐτὸν πανταχόθεν συνάγει τὸ ἀνεπίδεικτον τοῦ ἠθους αὐτοῦ, τεκμήριον ἀσφαλέστατον τῶν ἀκόμπως φιλοσοφούντων, καὶ τὴν ἐπαινετὴν πρόθεσιν, τὴν ὁποῖαν περιέθαλπεν ὁ ἀνὴρ ἀεὶ καὶ ἰδιαίτατα ὑπὲρ τῆς ὠφελείας τοῦ κοινού».

Τὸ ὑπὸ τοῦ Α. Παπαδοπούλου Βρετοῦ λεγόμενον³ ὅτι ὁ Μπαλάνος, κατηγορηθεὶς ὡς ὀπαδὸς τῆς αἰρέσεως τοῦ Μολίνου, προσεκλήθη νὰ ἀπολογηθῆ πρὸ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει πατριαρχικῆς συνόδου, ἣτις διέταξε τὴν καῦσιν τοῦ συγγράμματός του, εἶναι ἀνακριβὲς καὶ προέρχεται ἐκ συγχύσεως τοῦ Μπαλάνου πρὸς τὸν διδάσκαλόν του Μεθόδιον Ἀνθρακίτην, ὅστις πράγματι διετάχθη ὑπὸ τῆς συνόδου νὰ καύσῃ τὸ βιβλίον του.⁴

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μπαλάνου Βασιλοπούλου (1760), διεδέχθη αὐτὸν ἐν τῇ σχολαρχίᾳ ὁ υἱὸς του Κοσμᾶς Μπαλάνος. Οὗτος γεννηθεὶς τὸ 1731 ἐν Ἰωαννίνοις, ἐμαθήτευσε παρὰ τῷ πατρὶ, ὃν καὶ ἐβοήθει ἐν τῷ διδακτικῷ του ἔργῳ κατὰ τὰ τελευταῖά του ἔτη· γενόμενος μέγας οἰκονόμος Ἰωαννίνων, διηύθυνε τὴν σχολὴν ἐπὶ 47 ὀλόκληρα ἔτη (1760—1807), φημισθεὶς καὶ αὐτὸς ὡς ὁ πατὴρ του διὰ τὴν σοφίαν του καὶ τὴν διδακτικὴν του ἱκανότητα, ἀναδειχθεὶς «εἰς τῶν καλυτέρων καὶ φιλομαθεστέ-

ναι 1840 τ. Α' σ. ιζ') δημοσιεύεται ὁ «Ὄρκος τοῦ Ἰπποκράτους πρὸς ἰατροὺς» μὲ τὴν ἐξῆς σημείωσιν εἰς τὸ τέλος: «Παράφρασις Μπαλάνου Διδασκάλου Ἰωαννίνων». Σημ. Δ. τ. Ἡ Χ.

¹) Ἐν Ὁδῷ Μαθηματικῆς Α', ΧΧΙΙΙ κ. ε.

²) Γ. Ζαβίρα, Νεα Ἑλλάς, Ἀθῆναι 1872, σ. 450—452.

³) Νεοελληνικὴ Φιλολογία, τόμ. 2, Ἀθῆναι 1857, σελ. 311.

⁴) Πρβλ. Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν Χρυσόστομου, Μεθόδιος Ἀνθρακίτης, ἐν Θεολογίᾳ τ. Α' σ. 10 κ.ε. Σημ. Δ. τ. Ἡ Χ.

ρων λογίων τοῦ ἡμετέρου ἔθνους»¹ καὶ εἰς ἄκρον τιμώμενος ὑπὸ τῶν μαθητῶν του, ὧν πολλοὶ διέπρεψαν βραδύτερον ὡς διδάσκαλοι τοῦ γένους². Ἄγαν συντηρητικός, ὡς καὶ ὁ πατήρ του, διεφέρετο πρὸς τὸν ἀπὸ τοῦ 1797 προϊστάμενον τῆς Καπλανείου σχολῆς Ἀθανάσιον Ψαλλίδα, τὸν ὁποῖον οἱ τῆς Μπαλαναίας σχολῆς ἐθεώρουν ὡς βολταιριστὴν καὶ ἐλευθερόφρονα.

Ὅταν μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς ἐνετικῆς πολιτείας τὸ 1797 ἐξέλιπε τὸ ἐν τῇ ἐνετικῇ τραπέζῃ κατατεθειμένον κληροδότημα τοῦ Γκιούμα, δι' οὗ κυρίως συνετηρεῖτο ἡ Μπαλαναία σχολή, ὁ Κοσμᾶς κατώρθωσε διὰ τῶν ἐνεργειῶν του νὰ ἀποσοβηθῇ ἡ οἰκονομικὴ κρίσις, ἥτις ἠπεῖλει τὴν ὕπαρξιν τῆς σχολῆς, τὸ μὲν ἐπιτυχῶν συνδρομᾶς πλουσίων ὁμογενῶν, ὡς τῶν Ζωσιμαδῶν, οἵτινες τὸ 1828 ἴδρυσαν ἐν Ἰωαννίνοις νέαν σχολήν, τὸ δὲ κατορθώσας ὅπως, διὰ πατριαρχικοῦ συγγιλλίου τοῦ ἐθνομάρτυρος Πατριάρχου Γρηγορίου ε', τὸ ἐν χωρίῳ Ζίτση κείμενον σταυροπηγιακὸν μοναστήριον τοῦ προφήτου Ἡλιοῦ τοῦ Θεοβίτου κηρυχθῇ ὡς κτήμα τῆς σχολῆς, ἐπὶ τῷ ὄρει νὰ χορηγῶνται κατ' ἔτος τῷ ταμείῳ τῆς μεγάλης ἐκκλησίας 250 γρόσια³. Οὕτως ἠδύνατο ἡ σχολή νὰ παρέχῃ εἰς τοὺς πτωχοὺς τροφίμους πλὴν τῆς μαθήσεως καὶ τροφὴν, ἐνδύματα καὶ βιβλία.

Ὁ Κοσμᾶς ἔγραψε καὶ μαθηματικὸν σύγγραμμα ὑπὸ τὸν τίτλον Ἔκθεσις συνοπτικὴ Ἀριθμητικῆς, Ἀλγέβρας καὶ Χρονολογίας (Βιέννη 1798, σελ. 374 εἰς 8ον), ὅπερ ἀφιέρωσε τοῖς ἀδελφοῖς Ζωσιμᾶ καὶ ἔγραψε κυρίως χάριν τῶν μαθητῶν του, «διὰ νὰ σηκώσω τὸν κόπον τῆς ἀντιγραφῆς ἀπὸ τοὺς μαθητὰς καὶ νὰ τοὺς κάμω προθυμοτέρους εἰς τὴν παράδοσιν, πρὸς χάριν τῶν ὁποίων τὰ ἐσύνθεσα», ὡς λέγει ὁ ἴδιος ἐν τοῖς προλεγομένοις του. Ἐν χειρογράφῳ σφύζεται καὶ ἱστορικὸν τῆς Ἠπείρου, κατὰ παράδοσιν Κοσμᾶ Μπαλάνου, διεσώθησαν δὲ καὶ τινες ἐπι-

¹) Κ. Ν. Σάθα, Νεοελληνικὴ Φιλολογία, Ἀθῆναι 1868 σελ. 594.

²) Ὁ ἐκ τῶν μαθητῶν του Γεώργιος Κρεμμύδας, μαθὼν ἐν Νίζνῃ τὸν θάνατον τοῦ διδασκάλου του, ἐποίησε τὸ ἐξῆς ἐπιτύμβιον δι' αὐτόν :

Κλεινὸν ἔδος πάτρης, αἶ! ἔμελλε πανύστατον εὖχος
Σὸν ἄρα ἐκλείψειν, Κοσμᾶ ἀποικομένου.
Κλεινὸς κλεινοῦ πατρός, ὃς ἔσκε γόνος, σὸν τ' ἔρμα,
Ἡδ' ἱερὸς κόσμος σοῖς τεκέσσει φίλοις.
Εὖν τοῖς, σοὶ τε ὁμῶς, τεὰ κήδεα λυγρὰ, πατρός τε
Νοσοφισμὸν πενθῶ καυτός, ἐκάς τελέθων'
Ἐψόθεν ἀλλὰ σὺ σὼν μάκαρ αἰὲν κήδεο παίδων,
Τριάδι πρεσβεύων, σφῆξε τ' ἐνεγκαμένην.

³) Ἴδε Β. Μυστακίδου, Συμβολαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν ἐν Ἰωαννίνοις σχολείων, ἐν περιοδικῷ Παρνασσός, 10, 1886 σελ. 68—70, ἐνθα καὶ τὸ κείμενον τοῦ ἀπὸ 14 Σεπτεμβρίου 1796 σχετικοῦ ἐγγράφου τοῦ Κοσμᾶ Μπαλάνου πρὸς τὸν Πατριάρχην.

στολαί του ¹. Ὁ Κοσμᾶς ἠρμήνευε συχνάκις τὰς Γραφὰς ἐπ' ἐκκλησίας ².

Τὸν Κοσμᾶν Μπαλᾶνον διεδέχθη ἐν τῇ διευθύνσει τῆς Μπαλαναίας σχολῆς ὁ ἀδελφός του Κωνσταντῖνος Μπαλᾶνος ἢ καὶ Μπαλανίδης, ὁ καὶ Καμινάρης ἐπικαλούμενος (1807—1818). Ἐπὶ τῆς σχολαρχίας τοῦ Κωνσταντῖνου ἤξιατο ἡ παρακμὴ τῆς σχολῆς, κυρίως λόγῳ τῆς ὑπερσυντηρητικότητος τοῦ κατὰ τὰ ἄλλα σεβασμίου καὶ ἔλλογίμου διδασκάλου, ἐκ τῆς ὁποίας ὀθμῶμενος παρεγνώριζε τὰς νεωτέρας προόδους καὶ μεθόδους τῶν ἐπιστημῶν, διὸ καὶ ὁ συμπολίτης του Δημήτριος Ἀθανασίου ἔλεγε περὶ αὐτοῦ ὅτι ἔπρεπε νὰ ἔχη «μαθητὰς τοὺς πάππους καὶ προπάππους μας» ³. Ὁ Κωνσταντῖνος εἶχεν ἐκδώσει Ἀνθολογίαν πρὸς χρῆσιν τῶν μαθητῶν του ⁴.

Ἀπὸ τοῦ 1818, ὅτε ἀπέθανεν ὁ Κωνσταντῖνος Μπαλᾶνος, ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τῆς σχολῆς ὁ ἀδελφός του Ἀναστάσιος Μπαλᾶνος. Κατὰ τὸν φοβερὸν ἐμπρησμόν τῶν Ἰωαννίνων, τὸν διαταχθέντα ὑπὸ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ, τὴν 13ην Αὐγούστου 1820, ἐκ φόβου τούτου μὴ ἡ πόλις καταληφθῆ ὑπὸ τῶν πολιορκούντων αὐτὴν στρατευμάτων, κατεκάη καὶ ἡ πολυτιμοτάτη Μπαλαναία βιβλιοθήκη, ἐν τῇ ὁποία οἱ Μπαλᾶνοι εἶχον συγκεντρώσει πλεῖστα σπάνια χειρόγραφα καὶ ἀνεκτιμήτους ἐπιγραφάς ⁵.

Οἱ Μπαλᾶνοι, ἐμπνευσμένοι διδάσκαλοι τοῦ Γένους, προσέφεραν ἀνεκτιμήτους ὑπηρεσίας διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν αὐτοῦ καὶ διεμόρφωσαν μαθητὰς, οἵτινες μετέδωκαν τὰ φῶτά των εἰς πλεῖστα μέρη τῆς Ἑλλάδος. Οὕτως ἀπόφοιτοι τῆς Μπαλαναίας σχολῆς ἦσαν ὁ Λάμπρος Πάσχος ἐν Λαρίσση καὶ Τυρνάβῳ, ὁ Ἰωάννης Πέζαρος ἐν Τυρνάβῳ καὶ ἀλλαχοῦ, ὁ Γρηγόριος Μπαλανίδης καὶ ὁ Τρύφων ἐν Μετσόβῳ, ὁ Γεώργιος Μόστρας ἐν Κονίτῃ, ὁ Γεώργιος Σγοῦρος ἐν Καλαρρύταις, ὁ Ἰωάννης Βλαχογιάννης ἐν Πρεβέζῃ, ὁ ἱερομόναχος Ἱερεμίας ἐν Δροβιάνῃ, ὁ Ἀμφιλόχιος Παρασκευᾶς ἐν Κοζάνῃ καὶ ἀλλαχοῦ, ὁ Δημήτριος Βόδας ἐν Ἀθήναις, ὁ Νικόλαος Ζαρζούλης ἐν Τρίκῃ, Ἀθῶνι καὶ Ἰασίῳ καὶ ἄλλοι πολλοί. Ὁ Μητροπολίτης Ἀθηνῶν Μελέτιος, συγγραφεὺς ἐκκλησιαστικῆς ἱστορίας, ὁ Θεόφιλος ὁ Καμπανίας, ὁ Γεώργιος Κωνσταντῖνου ⁶, ὡς καὶ ὁ Γεώργιος Σταύρου ⁷ ἦσαν ἀπόφοιτοι τῆς Μπαλαναίας σχολῆς.

¹) Ἐν Γ. Κορμιόδα, Διατριβὴ ἐπὶ τῆς καταστάσεως τῆς ἐνεστώσης κοινῆς ἡμῶν γλώσσης, Μόσχα 1808, σ. 275 ἔ.

²) Στοιχίον Μακροαίων, ἐκκλ. ἱστορία, ἐν Κ. Ν. Σάθα Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη 3, Βενετία 1872, σ. 275.

³) Λόγιος Ἐρμῆς 1817 σελ. 84—90.

⁴) Αὐτόθι σελ. 85.

⁵) *Roumevenelle*, Voyage dans la Grèce τόμ. ε', Paris 1821, σελ. 461.

⁶) Κοσμᾶ Μπαλᾶνον, Ἐκθεσις συνοπτικὴ σελ. XII κ. ἔ.

⁷) Σπ. Λάμπρου, Νέος Ἑλληνομνήμων 13, 1916 σ. 315.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ:

Κοσμάς Μπαλᾶνος
(† 1807).

Ε.Υ.Δ της Κ.τ.Π
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

Κατὰ τὸν ἄθροον ἔξοικισμὸν τὸν παρακολουθήσαντα τὴν μεγάλην καταστροφὴν τῆς πολυανθρώπου καὶ ἀκμαζούσης πόλεως, κατέφυγε μετὰ μεγάλων κινδύνων καὶ ἡ οἰκογένειά τῶν Μπαλάνων εἰς Κέρκυραν, ζητοῦσα σωτηρίαν. Δὲν κατώρθωσαν ὅμως νὰ διαφύγῃσι πάντα τὰ μέλη τῆς οἰκογενείας καί, ὅπως ἱστορεῖ τὸ δημοτικὸν ἔθνος, τὴν κυρὰ Μπαλάναινα καὶ ἄλλας προκρίτους τῶν Ἰωαννίνων

*Τῆς πῆραν δμπροσιὰ καὶ σκλάβαις τῆς πηγαίνου
μὲ δώδεκα συντρόφισσες καὶ μὲ σαράντα δούλους
τῆς πῆραν καὶ τῆς πῆγαιναν ψηλὰ ἔς τὴ Βάλε-Κάρδα.*

Καθ' ἑδδόν,

*Πιάνουν οἱ κλέφταις τὸ χορό, βαίνουν καὶ τῆς γυναῖκες.
— Ρίξον κυρὰ Μπαλάναινα γιὰ νὰ ριχτοῦν κ' ἡ ἄλλαις
— Κύριε μ' ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς, δὲν σκύφεις νὰ κυτιάξης
τὸ τί κακὸν ἐπάθαμε καὶ τί κακὸν μᾶς μέλλει; ¹.*

Γόνος τῆς αὐτῆς οἰκογενείας ἦτο καὶ ὁ ἐν Θεσσαλονίκῃ ζῶν Χ. Μπαλᾶνος, ὅστις κατὰ τὴν ἔκρηξιν τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821 ἀπηγχονίσθη ὑπὸ τῶν Τούρκων μετὰ τοῦ ἐπισκόπου Κίτρους καὶ δύο ἄλλων προκρίτων τῆς μακεδονικῆς πρωτεύουσας.

Υἱὸς τοῦ προμνημονευθέντος Κωνσταντίνου Μπαλάνου ἦτο ὁ ἐκ Κερκύρας εἰς Λιβόρνον ἐγκαταστάς Κοσμᾶς Μπαλᾶνος, ὅστις νυμφευθεὶς τὴν ἡπειρώτιδα Ἑλένην Σίμου, ἀπέκτησε 4 υἱούς, τὸν ἐν Κερκύρα ἐγκαταστάτα Κωνσταντίνον († 1889), τὸν Ἀρισταίδη, δικηγόρον ἐν Ἀθήναις καὶ βουλευτὴν Ἀττικῆς († 1875), τὸν Στυρίδιον, τακτικὸν Καθηγητὴν τῆς Ὑγιεινῆς καὶ Συμφιλιδολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ († 1881) καὶ τὸν νομομαθῆ Σίμον († 1921).

¹) Ἴδου Ἐφημερίς τῆς Ἑλληνικῆς καὶ Γαλλικῆς Νομολογίας, διευθυνομένη ὑπὸ Ἀριστ. Σ. Μπαλάνου, τόμ. 41, 1921, τεῦχος Σεπτ. 1921 — ἀυγούστου 1922, Νεκρολογία Σίμου Κ. Μπαλάνου σελ. 52.

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΤΟΜΕΑΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ Θ. ΠΕΤΣΙΟΣ

Μπαλᾶνος Βασιλόπουλος
(† 1760).